

повноваження відповідно до вимог КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення дізнавача (1).

Аналіз запропонованих проектом Закону змін до нормативних актів говорить про те, що практичне застосування інституту кримінальних проступків та організація служби дізнання сприятиме забезпеченню швидкого розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості та зменшенню навантаження на слідчих органів досудового розслідування, їх повноваження при досудовому розслідуванні кримінальних проступків зможуть здійснювати співробітники інших підрозділів, зокрема органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства.

Список бібліографічних посилань:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» URL: [w1. c1. rada. gov. ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=63928&pf35401=469718](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=63928&pf35401=469718).

УДК 343. 982. 48

Яна Володимирівна ТКАЧЕНКО,

завідувач сектору почеркознавчих досліджень, технічного дослідження документів та обліку відділу криміналістичних видів досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ СУДОВИМ ЕКСПЕРТОМ ДАВНОСТІ НАНЕСЕННЯ ВІДБИТКІВ ПЕЧАТОК І ШТАМПІВ У ДОКУМЕНТАХ

У судово-слідчій практиці нерідко виникає необхідність у криміналістичному дослідженні документів, які є речовими доказами. Найчастіше в ході досудового або судового розгляду сторони надають документи, які встановлюють їх правовідносини на момент укладання угод. При цьому, документ може бути виготовлений на основі заготовки (чистого аркушу), який містить тільки відбиток справжньої печатки підприємства чи установи і підпис посадової особи, з наступним нанесенням необхідного тексту. Такі документи можуть бути сфабриковані і безпосередньо у процесі розгляду справ після

подачі позовів і при передачі справ до суду. Особливо це важливо у випадках втрати одним з контрагентів свого примірника договору (акту, контракту, іншого юридично значимого документа). Для встановлення істини у таких ситуаціях, коли необхідно встановити факт підробки документу з точки зору неможливості виготовлення документа із зазначеною на ньому датою, призначаються експертизи давності документів. При цьому завданням дослідження є визначення справжності документа, а одним із способів – установлення відносного віку його складання.

Визначення відносного віку включає в себе вирішення питань: встановлення тимчасового інтервалу виготовлення документу чи його фрагментів і визначення послідовності виконання реквізитів або фрагментів документа (2). У процесі проведення технічної експертизи документів відомості про відносний вік документа можна одержати: при вивченні відбитків печаток (або штампів) шляхом встановлення відносного часу їх нанесення; при вивченні реквізитів документа, що перетинаються, шляхом встановлення хронологічної послідовності нанесення їх штрихів.

Експертиза відбитків печаток (штампів) з метою установлення відносної давності їх нанесення проводиться за схемою, яка передбачає наступні стадії (4, 5): попереднє дослідження; роздільне дослідження; експертний експеримент; порівняльне дослідження; оцінка результатів проведеного дослідження та формулювання висновків; оформлення результатів проведеного дослідження.

Для вирішення питань щодо встановлення відносного часу нанесення відбитків печаток (штампів) на експертизу мають бути надані: вільні зразки відбитків, максимально наближені до того часу, яким датований досліджуваний документ; зразки відбитків, нанесені за рік-два до і через рік-два після ймовірного часу нанесення відбитка у досліджуваному документі.

На стадії роздільного дослідження встановлюються: спосіб нанесення відбитка печатки (штампу); спосіб виготовлення кліше печатки за його відбитком у документі; досліджуються порівняльні зразки. Подальші дослідження проводяться тільки у разі встановлення факту нанесення відбитку контактним способом за допомогою кліше печатки (штампу). На наступній стадії вирішується питання, одним чи різними кліше нанесені досліджуваний відбиток і зразки. Якщо встановлено, що досліджуваний відбиток і зразки нанесені різними кліше, то подальше дослідження припиняється і формулюється висновок про неможливість встановлення часу нанесення досліджуваного відбитка. Якщо встановлено, що досліджуваний відбиток і зразки нанесені одним кліше, то експерт приступає до порівняння ознак, які свідчать про часові зміни у відображенні відбитків. Для цього в досліджуваному відбитку і у зразках вивчають дефекти експлуатаційного походження і випадкові (тимчасові) забруднення кліше (3).

Дефекти експлуатаційного походження (подряпини, перериви у штрихах, відсутність елементів знаків, деформація окремих знаків чи їх частин) свідчать про період між часом виникнення певного дефекту кліше і часом появи іншого дефекту – такий період може обчислюватися днями, місяцями, а іноді й роками, у залежності від частоти використання печатки (штампу), порушення правил використання тощо. Випадкові (тимчасові) забруднення кліше (налипання волокон паперу, піщинок, нашарування барвної речовини) дозволяють точніше визначити час нанесення відбитків, оскільки вони зберігаються в печатках і штампах порівняно короткий час – ці ознаки дозволяють встановити час нанесення відбитка з відхилом в межах декількох днів.

Таким чином, процес складається з наступних етапів: досліджуваний відбиток вивчається на предмет виявлення сукупності ознак часового характеру (дефектів експлуатаційного походження і тимчасових забруднень); зразки вивчаються на предмет виявлення тієї сукупності ознак часового характеру, які мають місце у досліджуваному відбитку, і визначення періоду появи цих ознак за допомогою вивчення вільних зразків з урахуванням часу складання документів (за наявними на них датами); виявлення у зразках нової ознаки часового характеру, яка відсутня в досліджуваному відбитку, що утворилась після утворення сукупності ознак часового характеру у досліджуваному відбитку, і виявлення часу утворення цієї нової ознаки (визначається також за наявними датами у документах з вільними зразками відбитків); визначення періоду нанесення досліджуваного відбитка (в межах появи останньої ознаки часового характеру, яка міститься в досліджуваному відбитку, і виникнення нової ознаки часового характеру у зразках, яка відсутня в досліджуваному відбитку).

За результатами комплексної оцінки виявлених ознак формулюється висновок про час нанесення досліджуваного відбитку або про неможливість вирішення питання щодо встановлення часу нанесення відбитку печатки (штампу). Висновок про початковий час нанесення досліджуваного відбитку формується на підставі виявлених певних збігів ознак часового характеру. Висновок про кінцевий період нанесення досліджуваного відбитку формується на підставі виявлених певних розбіжностей ознак часового характеру.

Важливою умовою для повної закінченості експертного висновку є оформлення ілюстративного матеріалу належної якості, який має містити зображення: упаковки наданих об'єктів; зовнішнього вигляду наданих на дослідження об'єктів; досліджуваного відбитку; зображень, які характеризують певний спосіб виготовлення кліше чи нанесення досліджуваного відбитку на документ; досліджуваного відбитку і зразків з розміткою збіжних або розбіжних ознак та їх контрольних зображень; досліджуваного відбитку і зразків з розміткою ознак часового характеру; таблиці з зазначенням збігів і розбіжностей ознак часового характеру у досліджуваному відбитку і в зразках.

У травні 2018 року до Харківського НДЕКЦ МВС України для проведення судової технічної експертизи документів надійшли документи, що засвідчували приймання-передачу майнового комплексу, датовані груднем 2010 року, на яких містились відбитки круглої печатки. Зазначені документи в якості обґрунтування майнових прав були надані в березні 2018 року до господарського суду в процесі розгляду справи про визнання права власності та витребування із незаконного володіння майна. Дати складання зазначених документів викликали сумніви. Також для проведення експертизи було надано зразки відбитків печатки за період з серпня 2010 року по березень 2018 року по декілька відбитків за кожен місяць зазначеного періоду часу.

Під час дослідження відбитків печаток на спірних документах було встановлено, що вони нанесені печаткою, зразки якої були надані на дослідження. У результаті дослідження і аналізу ознак часового характеру, було виявлено певну сукупність збігів і розбіжностей ознак часового характеру у відбитках печатки на досліджуваних документах і в зразках відбитків печатки, що дозволило експерту встановити в категоричній формі, що відбитки печатки на досліджуваних документах, датованих груднем 2010 року, нанесені у період з лютого місяця 2018 року, а не у 2010 році.

До переваг описаного методу досліджень можна віднести: відносна простота практичної реалізації експертного дослідження; метод не потребує застосування будь-яких реагентів і коштовного спеціалізованого обладнання; не потрібні спеціальні пізнання експерта в галузі хімії; на результати досліджень мінімальний вплив має «суб'єктивний фактор» експерта; метод можна застосовувати для дослідження відбитків кліше печаток і штампів незалежно від способу виготовлення кліше печатки (штампу), складу і кольору барвної речовини відбитків, умов зберігання досліджуваного документа; на результати досліджень не впливає те, чи піддавався документ штучному старінню.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що за умов надання у розпорядження судового експерта досліджуваного документа і порівняльного матеріалу задовільної якості і в достатній кількості у результаті проведення судової технічної експертизи документів можливо встановити певний часовий період нанесення відбитків печаток (штампів). Що, у свою чергу, дозволяє встановити важливі обставини кримінальних, цивільних, господарських справ і сприяє розкриттю злочинів.

Список бібліографічних посилань:

1. Воробей О. В., Мельников І. М., Волошин О. Г. Техніко-криміналістичне дослідження документів. Навчально-методичний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. С. 304.
2. Касимова С. Ш. Определение возраста документа (из практики

криміналістических исследований). М.: Государственное издательство юридической литературы, 1958.

3. Криміналістическое исследование документов. Образцы экспертных заключений / (сост. Павленко С. Д., Золотарь Н. С., Попов Ю. П., Мороз Т. И.). К.: РИО МВД ССР, 1989. С. 202.

4. Методика технічної експертизи документів (загальна частина) / (укл. Ковальов К. М., Давидова О. О., Коваленко В. В., Тимофєєва Т. В.). К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2007. С. 34.

5. Методика технічної експертизи відбитків печаток та штампів (укл. Ковальов К. М., Коваленко В. В.). К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2009. С. 19.

УДК 343. 3/. 7

Карина Олегівна ТУРЖАВСЬКА,

курсант III курсу Херсонського факультет Одеського державного університету внутрішніх справ

Роман Васильович БАРАНЕНКО,

професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат технічних наук, доцент

ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

У сучасному світі встановлюється стрімке впровадження до повсякденного життя комп'ютерної техніки та комп'ютерних технологій, що надає можливість розвитку інформаційним, телекомунікаційним та інформаційно-телекомунікаційним мережам. Це ставить перед суспільством питання про необхідність захисту від протиправних посягань як особистої інформації, так і найбільш важливих сегментів національної та державної безпеки – фінансового, економічного та інформаційного. На сьогоднішній день складно собі уявити сферу діяльності, в якій не використовується комп'ютерна техніка, комп'ютерні та телекомунікаційні мережі. Жоден складний технологічний процес не може існувати без використання інноваційних технологій, соціальні мережі кожного дня залучають мільйони користувачів, кожен з яких довіряє мережі частину свого особистого життя. Однак і ця сфера «віртуальних» суспільних відносин не позбавлена вразливості.

Незаконне втручання в роботу ЕОМ, їх систем чи комп'ютерних мереж – це проникнення до цих машин, їх систем чи мереж і вчинення дій, які змінюють режим роботи машини, її системи чи комп'ютерної мережі, або ж повністю чи частково припиняють їх роботу, без дозволу